

UDK: 339.92(497.1:910)"196/..."
94:327(497.1:910)"196/..."

DOI: <https://doi.org/10.31212/2025.nova.istrazivanja.cor.279-300>

Miloš ČORBIĆ

Institut za strategijska istraživanja Univerziteta odbrane u Beogradu

milos.corbic@mod.gov.rs

ORCID: 0009-0007-5752-3725

Odnos jugoslovenske spoljne politike i spoljne trgovine početkom 1960-ih godina na primeru trgovinskog aranžmana „Triglav”

Apstrakt: Kroz analizu jednog segmenta bilateralne ekonomske saradnje između Jugoslavije i Indonezije s početka 1960-ih godina autor je težio preciznijem utvrđivanju spoljnopolitičkih i ekonomskih faktora koji su uticali na (ne)uspešnost Jugoslavije u ekonomskim odnosima sa nesvrstanim zemljama. Analiziran je tok pregovora između spoljnotrgovinskih i diplomatskih predstavnika dve zemlje i realizacija aranžmana poznatog u izvorima pod šifrovanim imenom kao „posao Triglav”. Oslanjajući se primarno na dokumentaciju Državnog sekretarijata spoljnih poslova Federativne Narodne Republike Jugoslavije, istraživanje baca svetlo na politička i ekonomska pitanja koja su uticala na realizaciju poslova spoljne trgovine FNRJ u vremenu intenziviranja politike nesvrstanosti.

Ključne reči: Jugoslavija, Indonezija, spoljnotrgovinski odnosi, nesvrstanost, zemlje u razvoju

Uvod

Nakon Drugog svetskog rata kao zemlja u razvoju Jugoslavija je počela sa intenzivnom izgradnjom svoje privrede. Na prvom mestu našao se razvoj sirovinске baze, energetskih postrojenja i teške industrije bazirane na ekstenzivnoj izgradnji privrednih kapaciteta u državnom vlasništvu.¹ Prvi

¹ Kao glavna vodilja u stvaranju novog socijalističkog poretka poslužio je Sovjetski Savez. Po uzoru na prvu zemlju socijalizma obavljena je nacionalizacija, kolektivizacija i uvedena komandno-planska privreda. O ovim i sličnim temama vezanim za istorijat jugoslovenske ekonomije nakon Drugog svetskog rata pisali su političari, ekonomisti, istoričari i publicisti: Борис Кидрич, *О изградњи социјалистичке економије ФНРЈ* (Београд: Борба, 1948); Едвард Кардељ, *Друштвено економски циљеви реформе* (Београд: Седма сила, 1966); Стеван Спајић, *Упоредни привредни развој Југославије и*

petogodišnji plan, donesen 1947, imao je za cilj da u roku od pet godina učini jugoslovensku privredu konkurentnom privredama razvijenih evropskih zemalja. Usled sukoba sa zemljama Istočnog bloka, nakon 1948. godine Jugoslavija je bila prinuđena da promeni svoje prioritete u ekonomiji.² Napušten je sovjetski model planiranja, a umesto njega uveden novi sistem zasnovan na zakonu o planskoj privredi donesenom 1952. godine.³ Umesto dotadašnjeg forsiranja izgradnje kapaciteta teške industrije, fokus je tokom 1950-ih godina prebačen na prerađivačku industriju.⁴ Osim zadovoljavanja potrošačkih potreba stanovništva, ovakav pristup omogućio je i veću zaposlenost. Međutim, Jugoslavija se susrela sa jednim velikim problemom na polju proizvodnje. Kvalitet proizvoda jugoslovenske industrije nije bio zadovoljavajući za zemlje Zapadne Evrope.⁵ Nemogućnost izvoza na zapadna tržišta zatvorila je

осіаіаіах евроріах соціаііаііаіаіах земаіа у іеріоду 1952–1975 (Београд: Інстїтут економскїх наука, 1978); Branko Horvat, *Privredni ciklusi u Jugoslaviji* (Beograd: IEN, 1969); Branko Horvat, *Privredni sistem i ekonomska politika Jugoslavije: problemi, teorija, ostvarenja, propusti* (Beograd: IEN, 1970); Ljubomir Madžar, *Suton socijalističkih privreda: simptomi, uzroci i institucionalne uslovnosti socijalističkih privreda* (Beograd: Ekonomika, 1990); Nikola Čobeljić ur., *Jugoslovenski model socijalističke privrede (tržišnog socijalizma) – teorijska zasnovanost i mogućnost operacionalizacije* (Beograd: SANU, 1991); Слободан Вуковїћ, *Српско грушїво и економија: (1918–1992)* (Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановїћа, 2012); Милан Пиіаіа, „Реформе југословенског економског система 1945–1965”, у *Исїраживања младах сарадника Інстїіуїта за новїју исїорїју Срдије*, ур. Зоран Јањетовїћ (Београд: ИНИС, 2013), 220; Dragomir Vojnić, „Економија и политика транзиције: Pola stoljeća povijesti reforme socijalizma i tranzicije 1962–2012”, *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti*, br. 516, 50 (2013): 170; Branko Horvat, *Ogledi iz ekonomike privrednog planiranja* (Beograd–Zagreb: Savezni sekretarijat za nauku, 2001), 77.

- ² U smislu promena ovaj period ostao je najviše upamćen po uvođenju organa samoupravljanja u radne organizacije. Iako su prvi radnički saveti počeli sa radom 1949, samoupravljanje je ozvaničeno 1950. Zakonom o radničkom samoupravljanju, a potom i Ustavnim zakonom iz 1953. Na planu spoljne politike, ali i ekonomije došlo je takođe do preokreta, umesto među socijalističkim zemljama novi partneri nađeni su u SAD i zemljama zapadne Evrope. – Edvard Kardelj, *Samoupravljanje u Jugoslaviji 1950–1976* (Beograd: Privredni pregled, 1977), 15; Ognjen Radonjić i Miodrag Zec, „Ekonomska model socijalističke Jugoslavije: saga o autodestrukciji”, *Sociologija* LIV, no. 4 (2012): 702.
- ³ Данијел Кежић, „Политичке последице економских реформи 60-их година у СФРЈ. Од дезинтеграције економског система до конфедерализације Југославије (1961–1971)”, *Токови исїорїје* 2 (2017): 12.
- ⁴ Prekretnicu je doneo novi petogodišnji plan iz 1956. godine koji je između ostalog kao glavnu preorijentaciju u privredi doneo ekspanziju prerađivačke industrije. Izvoz proizvoda višeg stepena obrade trebalo je da dovede do većeg priliva deviza, koji bi naposljetku omogućio vraćanje kredita uzetih na Zapadu. Kapaciteti prerađivačke industrije nicali su širom zemlje, kratkoročno utičući u vidu novih investicija na rast BDP-a, međutim često bez realne ekonomske opravdanosti i sa nedovoljno razvijenom sirovinском базом. – Пиіаіа, „Реформе југословенског економског система”, 221, 223.
- ⁵ Nedovoljan kvalitet proizvoda jugoslovenske industrije bio je s kraja 1950-ih i početka 1960-ih godina jedan od gorućih problema jugoslovenske privrede. Privredna reforma iz 1961. imala je zadatak, između ostalog, da poveća kvalitet i konkurentnost jugoslovenskih izvoznih proi-

mogući priliv deviza neophodnih za smanjenje deficita u spoljnoj trgovini i otplatu kredita. S druge strane, u trgovini sa zemljama članicama Saveta za uzajamnu ekonomsku pomoć (SEV), nakon normalizacije odnosa sa njima sredinom 1950-ih, dominirao je klirinški sistem obračuna koji nije obezbeđivao priliv deviza.⁶ Ova situacija dovela je do potrage Jugoslavije za novim tržištima za svoje proizvode, van granica Evrope. Najveći pokretač nove ekonomske orijentacije prema inostranstvu bila je spoljna politika. Zarobljena između dva bloka, Jugoslavija je počela da svoje nove partnere traži u Aziji i Africi.⁷

Jedna od vanevropskih zemalja sa kojima je Jugoslavija početkom 1960-ih godina razvijala ekonomske odnose bila je i Republika Indonezija. Ova azijska ostrvska zemlja činila je sa Jugoslavijom, Egiptom i Indijom jezgro zemalja koje su dale najveći doprinos u oblikovanju pokreta nesvrstanih početkom 1960-ih godina. FNRJ je priznala Republiku Indoneziju već 27. decembra 1949.⁸ Međutim, dve zemlje nisu uspostavile diplomatske odnose sve do 5. novembra 1954. Razlog za to bio je navodni strah Indonežana da će zbog uspostavljanja odnosa sa Jugoslavijom pokvariti odnose sa Sovjetskim Savezom, a dodatni problem predstavljao je i jak uticaj Komunističke partije Indonezije koja je Savez komunista Jugoslavije smatrala revizionističkom partijom.⁹ Nakon uspostavljanja diplomatskih odnosa između dve zemlje, ali i komunikacije između dva lidera – Tita i Sukarna – došlo je do sve većeg zbližavanja na polju spoljne politike. Politička ideja vodilja obe zemlje bilo je okupljanje zemalja nezvaničnih ni za jedan od suprotstavljenih hladnoratovskih blokova. Međutim, na tom polju stvari nisu išle glatko. Dva predsednika zastupala su dve različite koncepcije o karakteru pokreta koji se formirao. Ahmed Sukarno zastupao je ideju stvaranja regionalnog afro-azijskog pokreta, dok se Josip Broz, kao lider jedne evropske zemlje, zalagao za globalni karakter pokreta.¹⁰

zvoda. Reforma, međutim, nije dala odgovarajuće rezultate, pa su već 1962. savezni organi preuzeli kontrolu nad određenim delovima privrede, a naročito nad sektorom spoljne trgovine. – Жежић, „Политичке последице економских реформи 60-их година у СФРЈ”, 15, 17.

⁶ Jugoslavija je često bila u prilici da uvozi opremu sa Zapada za devize, a da svoje proizvode prodaje zemljama sa kojima je plaćanje regulisano na klirinškim osnovama. – Пиљак, „Реформе југословенског економског система”, 223.

⁷ Драган Богетић, „Југославија између Истока и Запада”, у *Југославија у Хладном рату: прилози истраживањима: зборник радова*, ур. Александар Животић (Београд: ИНИС, 2012), 21.

⁸ Nezavisnost Republike Indonezije proglašena je od strane indonežanskih nacionalista na čelu sa Muhamedom Hatom i Ahmedom Sukarnom 17. 8. 1945. Nakon pregovora sa Holanđanima 2. 11. 1949. došlo je do sklapanja sporazuma kojim je zvanično priznata nezavisnost Indonezije, pod imenom Republika Sjedinjenih Država Indonezije. Novim ustavom iz 1950. zemlja je promenila ime u Republika Indonezija, a umesto prethodnog federalnog dobila unitarno uređenje. – Bruce Grant, *Indonesia* (London and New York: Cambridge University Press, 1964), 26, 29.

⁹ Драган Богетић, *Нова стипрашеија југословенске спољне полиитике* (Београд: ИСИ, 2006), 169.

¹⁰ Богетић, *Нова стипрашеија југословенске спољне полиитике*, 310; Љубодраг Димић и Драган Богетић, *Београдска конференција несврстаних земаља 1–6. септембра 1961: прилози истраживања* (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2013), 53.

Beogradska konferencija šefova država i vlada neangažovanih zemalja, održana septembra 1961, dodatno je doprinela političkom zbližavanju FNRJ i Republike Indonezije na međunarodnoj sceni. Izlaganja Josipa Broza i Ahmeda Sukarna na konferenciji pokazala su poklapanje u stavovima oko ključnih pitanja međunarodne politike: kolonijalizma, imperijalizma, rasizma i suštine nesvrstanosti.¹¹ Međutim pored svih poklapanja u spoljnoj politici dve zemlje, Sukarno i dalje nije odustajao od regionalnog afro-azijskog koncepta pokreta nesvrstanih.¹² Upornost Indonežana po ovom pitanju, ali i blag stav FNRJ po pitanju nastojanja Indonezije da od Holandije prisvoji teritoriju Zapadnog Irijana, odnosno Zapadne Nove Gvineje, dovela je do delimičnog zahlađenja u odnosima dve zemlje.¹³

Početne ideje i pregovori

Spoljnotrgovinski aranžman „Triglav” primer je pokušaja Jugoslavije da sa neangažovanim zemljama Azije i Afrike pored političkih gradi i održive ekonomske odnose. Putem ovog aranžmana Jugoslavija je pokušala da se jednim velikim poslom probije na tržište Indonezije, a time i jugoistočne Azije. Jugoslavija je trebalo da izveze određene količine proizvoda svoje tekstilne industrije u Indoneziju, a Indonežani da zauzvrat ove proizvode najvećim delom plate izvozom pamuka u Jugoslaviju, a manjim delom u devizama.¹⁴ U literaturi se ovakvi angažmani neretko nazivaju ugovorima za angažovanje proizvodnih kapaciteta.¹⁵ Posao je dodatno činilo složenijim to što pamuk koji je trebalo da bude izvezen u Jugoslaviju nije bio izvorno iz Indonezije.¹⁶

¹¹ Љубодраг Димић, Александар Раковић и Миладин Милошевић, уредници, *Југославија–Индонезија 1945–1967. исцртаживања и документи* (Београд: Архив Југославије, 2014), 62.

¹² Jedan od glavnih propagatora azijsko-afričkog karaktera nastajajućeg pokreta nesvrstanih i „Drugog Bandunga” početkom 1960-ih bila je NR Kina. Krajem marta i početkom aprila 1961. maršal Čen Ji je u svojstvu ministra spoljnih poslova NR Kine posetio Džakartu. Tom prilikom u zajedničkoj izjavi predstavnika dve zemlje konstatovana je potreba za hitnim sazivanjem nove afro-azijske konferencije. Jugoslovenska diplomatija oštro se protivila ovakvom pristupu i insistirala na načelima koja bi omogućila aktivno učešće Jugoslavije, kao evropske države, na konferenciji neangažovanih zemalja. – Јован Чавошки, „Југославија и Далеки исток – Трећи свет између Југославије и Кине”, у *Југославија у Хладном рату: прилози исцртаживањима: зборник радова*, ур. Александар Животић (Београд: ИНИС, 2012), 68.

¹³ Димић, Раковић и Милошевић, *Југославија–Индонезија*, 78–83.

¹⁴ Na ovom mestu bitno je napomenuti da je od 1955. godine i normalizacije odnosa sa SSSR-om FNRJ sve teže dobijala kredite, repromaterijal i sirovine sa Zapada. Nakon Beogradske konferencije nesvrstanih 1961. za Jugoslaviju je postalo sve teže da dobije pšenicu, ulje i pamuk od SAD. Isporuka viškova ovih proizvoda od 1963. prvi put nije odobrena, a od 1964. oni su se mogli dobiti samo za dolare. – Пиљак, „Реформе југословенског економског система”, 228.

¹⁵ Miodrag Sukijasović, „Karakteristike ekonomskih ugovora SFRJ sa nedovoljno razvijenim zemljama”, *Međunarodni problemi*, br. 2 (1964): 51.

¹⁶ U Indoneziji nije bilo uslova za gajenje pamuka, pa je ova zemlja zavisila od uvoza ove sirovine iz inostranstva. – Don D. Humphrey, „Indonesia's National Plan for Economic Development”, *Asian Survey* 2, no. 10 (December, 1962): 16.

Reč je bila o pamuku koji je ova zemlja dobijala iz Sjedinjenih Država, a na osnovu zakona PL 480.¹⁷ Jugoslavija je tokom 1950-ih godina na osnovu istoga zakona pored ostalih dobara dobijala i pamuk iz Sjedinjenih Država, koji je korišćen u jugoslovenskoj tekstilnoj industriji.¹⁸ U daljem tekstu ispratićemo hronološki tok razvoja ovog aranžmana i probati da utvrdimo sve relevantne faktore koji su uticali na njegovu realizaciju.¹⁹

Ideja za realizaciju ovog posla pojavila se početkom 1960-ih godina u jugoslovenskim privrednim i diplomatskim krugovima. Indonežani su krajem 1960. bili zainteresovani da 25.000 bala pamuka iz SAD pošalju na preradu u Jugoslaviju u zamenu za gotov tekstil.²⁰ Zvanični pregovori o poslu „Triglav” počeli su novembra 1960. u Džakarti između predstavnika ambasade FNRJ i Ministarstva trgovine Indonezije. Prvobitna ideja Indonežana bila je da se u Jugoslaviji vrši prerada američkog pamuka u predivo. Tek nakon izvesnog vremena prihvaćena je mogućnost prerade pamuka u tekstil. Preduslov za ovo je bio da uslovi u FNRJ budu konkurentni onima u ostalim zainteresovanim zemljama.²¹ U odnosu na predivo tkanine su predstavljale proizvod višeg nivoa prerade, približniji finalnom proizvodu nego poluproizvodu. Stoga ne treba da čudi što je zvanični Beograd insistirao na izvozu tkanina.²²

¹⁷ Zakon o poljoprivrednoj trgovini, razvoju i pomoći (Javni zakon br. 480) donesen 10. 7. 1954. poznat je u istoriografiji kao program „Hrana za mir”. Cilj ovog programa američke vlade bio je da ojača američku spoljnu politiku kroz spoljnu pomoć, proširi američku spoljnu trgovinu, poveća izvoz viškova i dovede do veće stabilnosti cena poljoprivrednih proizvoda. Sjedinjene Države su u nerazvijene zemlje izvozile poljoprivredne proizvode, koji su potom plaćeni u domaćoj valuti, obično nekonvertibilnoj. Novac zemlje uvoznika kasnije bi u vidu kredita bio pružan istoj toj zemlji za potrebe uvoza industrijske opreme ili sličnih dobara iz SAD. Public Law 480 omogućavao je nerazvijenim državama nabavku sirovina za proizvodnju bez plaćanja u devizama. Ovaj zakon omogućio je mnogim zemljama u razvoju da održe svoj devizni bilans i čak ga i poboljšaju. – Đorđe Lađević, „Američka i sovjetska ekonomska pomoć”, *Međunarodni problemi*, br. 3 (1958), 75; Милан Игрутиновић, „Југословенско-амерички економски односи (1954–1968)” (Докторска дисертација, Филозофски факултет Универзитета у Београду, 2018), 72.

¹⁸ Игрутиновић, „Југословенско-амерички економски односи”, 154.

¹⁹ Na početku razmatranja ove problematike bitno je napomenuti da Indonezija nije imala dovoljno sirovina za svoju industriju. Iako je ova zemlja bila jedan od svetskih lidera u izvozu industrijskih sirovina, sama je bila primorana da ih uvozi za određene grane svoje industrije. Najrazvijenija industrija Indonezije sredinom 50-ih bila je tekstilna, pa je shodno tome zahtevala uvoz sirovina. Sirovi pamuk i predivo bili su upravo namenjeni toj grani industrije. – Arhiv Jugoslavije (AJ), Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavija (507), IX, Komisija za međunarodne odnose, 43–V–2, 1. 9. 1956.

²⁰ Krajem 1959. Vlada Indonezije dala je primat uvozu hrane, tekstila i prediva. Razlog za ovo bio je hronični nedostatak ovih artikala na tržištu ove zemlje. AJ, 507, IX, 43–V–6, jul 1960.

²¹ Diplomatski arhiv Ministarstva spoljnih poslova Republike Srbije (DA MSP RS), Politička arhiva (PA), Indonezija, 1962, fascikla 42, dokument br. 19, IV/I–DŠ/NH.

²² Grupisani ili upređeni neprekidni pramen prirodnih ili sintetičkih vlakana predstavlja predivo. Proizvodi se pređenjem, manualnim ili mašinskim, pri čemu se vlakna iz ranije pripremljene mase izvlače i upređaju, čime se dobija na čvrstini i postojanosti proizvoda. U industriji tekstilnih tkanina predivo je jedan od osnovnih proizvodnih inputa. – „Yarn”, *Encyclopedia Britannica*. Datum pristupa 13. 1. 2025. <https://www.britannica.com/technology/yarn-fibre>.

Poslove ovog tipa Indonežani su do tada sklapali sa Japanom, Hongkongom, Indijom i Singapurom. Prerada je bila isključivo u predivo, a ne u tkanine, kako su to želeli jugoslovenski partneri. Indonežani su do tada za ove aranžmane plaćali 65% vrednosti pamukom, a 35% gotovinom. Iz Ministarstva inostranih poslova Indonezije do 27. januara 1961. javljeno je da je odobren jugoslovenski aranžman u obradi pamuka. Naknadno je iz Indonezije zahtevano da se isporuči roba iz jugoslovenskih skladišta, i to hitno, ukoliko je ima. Navedeno pokazuje da je u Indoneziji vladala nestašica proizvoda tekstilne industrije, pa je stoga svaka nabavka tih artikala bila dragocena. Ambasada FNRJ tražila je od Državnog sekretarijata inostranih poslova zaključivanje ugovora kao i dalje instrukcije ambasadi i predstavniku jugoslovenske firme „Intereksport“, koja je nastupala kao posrednik u ovom poslu.²³

Preduzeće „Centrotekstil“ dobilo je informacije o poslu „Triglav“ od „Intereksporta“ i do početka februara 1961. spremalo konkretne ponude.²⁴ Pregovore su ubrzavali i Indonežani jer su smatrali da su se Jugosloveni kasno uključili u ovaj posao. Oni su izrazili želju da uvezu prvenstveno široke bojene tkanine. Iz raspoloživih izvora može se saznati da je slične aranžmane Jugoslavija imala sa Burmom. U poslu sa ovom zemljom odnos pamuka i gotovine u plaćanju iznosio je 55 : 45. Isti odnos trebalo je postići i sa Indonežanima, umesto predloženog 65 : 35.²⁵ Razlog za ovo je očigledan. Jugoslavija je kao zemlja sa spoljnotrgovinskim deficitom i značajnim odlivom deviza prema

²³ Preduzeće za međunarodnu trgovinu „Intereksport“ osnovano je 8. 11. 1948. godine odlukom Vlade FNRJ. U periodu do 1959. godine najveći deo poslovnih operacija preduzeća obuhvatala je međunarodna razmena, zastupništvo stranih firmi, posredovanje u međunarodnom prometu, održavanje i rad konsignacionih skladišta i drugo. Najveće profite preduzeću donosili su poslovi reeksporta proizvoda, koji su pored zastupanja inostranih preduzeća u tom periodu predstavljali glavnu delatnost. Pored kadrovskih promena u vrhu preduzeća 1959, kada je na njegovo čelo umesto Emerika Fišera, predratnog bankara i učesnika NOB-a, došao Aleksandar Čizmić, bivši zamenik načelnika Uprave državne bezbednosti za Grad Beograd, došlo je i do izvesnih organizacionih promena. Od 1959. godine „Intereksport“ će početi značajnije da se angažuje u sufinansiranju investicija u industriji, na prvom mestu kroz formiranje Sektora dorade i finansiranja. Cilj ovakvog pristupa bio je otklanjanje tzv. uskih grla jugoslovenske industrije, odnosno poboljšavanje kvantiteta i kvaliteta proizvoda jugoslovenske industrije radi plasmana robe na strana tržišta. – Žika Živulović, *Interexport-Inex: 1948: 68–88* (Beograd: Jugoslovenska revija, 1988), 9, 32–33.

²⁴ „Centrotekstil“ je svojevremeno bio jedno od najpoznatijih import-eksport preduzeća u sferi tekstilne industrije u Jugoslaviji. Preduzeće je osnovano 1947. sa svega 30 radnika, sa primarnim zadatkom da izvozi tekstilne proizvode iz FNRJ, a po potrebi ih i uvozi iz inostranstva. U periodu od 1948. do 1958. godine broj zaposlenih povećan je 2,8 puta a promet 9 puta. Pored izvoza i uvoza tekstila, „Centrotekstil“ je svojim poslovnim aranžmanima obuhvatao i sirove i prerađene kože, krzna, obuću i galanteriju, kao i posredovanja u različitim oblicima spoljnotrgovinskog prometa. Iako je primarni posao Centrotekstila trebalo da bude izvoz, iz dostupnih informacija možemo videti da je u ukupnom prometu firme početkom 1960-ih ipak najveći deo kapitala odlazio na poslove uvoza, odnosno da je tokom 1960. i 1961. izvoz činio 37% odnos 39% vrednosti prometa firme. – Aleksandar Spasić i drugi, *Centrotekstil: import-export: ('46–'71)* (Beograd: Export press, 1971), 2, 6–7, 12.

²⁵ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 15, 429486, 430988, 42915, 43789, 45220.

zapadnoevropskim zemljama, iz kojih je uvozila investicionu opremu, želela da putem ovakvih aranžmana poveća svoj izvoz i priliv deficitarnih deviza.

Ambasada FNRJ u Džakarti dostavila je do 28. februara 1961. Službi za pravne poslove i međunarodne ugovore DSIP-a Nacrt aranžmana o preradi pamuka između vlada FNRJ i Republike Indonezije. Prema tipskom sporazumu Jugoslavija bi izvozila pamučno predivo koje bi delimično bilo plaćeno u pamuku (65%), a delimično u devizama (35%). Jugoslovenska strana bila je nezadovoljna jer je planiran plasman tkanina, a ne prediva. Jugoslavija je težila da izveze finalni industrijski proizvod, odnosno tkaninu, a Indonežanima je više odgovaralo predivo koje su mogli da iskoriste u svojoj tekstilnoj industriji. Uzevši u obzir da je bila reč o pamuku iz SAD, insistiralo se da se za ovaj posao traži potvrda Vlade Sjedinjenih Država.²⁶ Prema informacijama MIP-a Indonezije, u ugovoru za ovaj posao neizostavna stavka morao je biti i član o zaštiti interesa SAD. Razlog tome bio je PL 480, koji je sadržao i odredbe o raspolaganju američkim poljoprivrednim viškovima u inostranstvu. Materijalom je moglo da se raspolaže za kupovine strategijskog materijala ili druge robe na račun Sjedinjenih Država ili trećih zemalja. Predviđena je i mogućnost kompenzacionih poslova, poput barter trgovine.²⁷

Rokovi i asortiman bili su problem u ovom poslu od njegovih početaka. Krajem marta 1961. „Centrotekstil” još uvek nije počeo pregovore za ovaj posao, iako su Indonežani na dnevnom nivou zahtevali konkretne predloge. Jugoslovani su uspeli da izbore rok isporuke do kraja 1961, iako je druga strana tražila kraći. Indonežani su bili istrajni u tome da prihvataju samo beljene tkanine. Ipak do 6. maja 1961. prihvaćen je odnos 50 : 50, između beljenih i štampanih tkanina. Na jugoslovensku stranu apelovano je da prihvati isporuke samo onih količina robe koje je u stanju da proizvede, kako bi Indonežani ostale neophodne količine uvezli iz drugih zemalja pravovremeno. Vezano za kapacitete proizvodnje, bitno je napomenuti da su organi DSIP-a bili svesni da će u 1961. Jugoslavija jedva moći da namiri i sopstvene potrebe za predenim pamukom. Poznavajući kapaciteta jugoslovenske industrije u DSIP-u smatrali su da bi bilo kakva potreba za većim količinama predenog pamuka zahtevala uvoz ovog artikla iz inostranstva. Izvoz tog artikla, a samim time i tkanina, teško je mogao doći u obzir.²⁸ Stoga je Služba za pravne poslove i međunarodne ugovore DSIP-a od Jugoslovenske banke za spoljnu trgovinu i „Centrotekstila” tražila dodatna objašnjenja o realizaciji transakcija po aranžmanu „Triglav”, čime su odredbe ugovora faktički dovedene u pitanje, a time i realizacija izvoza i uvoza roba.²⁹

²⁶ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 38, d. 14, 46713.

²⁷ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 15, 415615; Lađević, „Američka i sovjetska ekonomska pomoć”, 76.

²⁸ U ovom periodu kao primer mogao je poslužiti i aranžman iz 1960. Jugoslavija je te godine sklopila ugovor sa Indonezijom o prodaji tekstila u vrednosti od 700.000 funti sa rokom isporuke do juna 1960. Usled slabih proizvodnih kapaciteta, rok za isporuku produžen je prvo do decembra 1960. potom i do 30. juna 1961. – Димић, Раковић и Милошевић, *Југославија–Индонезија*, 323.

²⁹ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 15, 49422, 410702, 411431, 414058.

U dokumentu o odnosima između FNRJ i Indonezije od 6. maja 1961. vrednost američkog pamuka koji je u sklopu trgovine sa Indonezijom trebalo da bude izvezen u Jugoslaviju procenjena je na 900.000 dolara. Još uvek je u opticaju bila mogućnost da 55% vrednosti izvoza jugoslovenske robe bude plaćeno pamukom, a 45% u gotovini. Ukupna vrednost ovog aranžmana procenjena je tada na 1,6 miliona dolara. Smatralo se već tada u DSIP-u da bi odustajanje od realizacije ugovora štetilo statusu Jugoslavije i njenih privrednih subjekata na indonežanskom tržištu.³⁰ Indonežani su očekivali da će do potpisivanja ugovora doći krajem maja 1961. Prema tome, ambasada FNRJ u Džakarti zahtevala je 18. maja 1961. od DSIP-a da što pre pošalje punomoć za potpisivanje ugovora za celu planiranu količinu robe. Postojala je opasnost da dođe do neprijatne situacije u odnosima između dve zemlje ukoliko Indonežani budu primorani da posle toliko vremena traže drugog partnera.³¹

Do 1. juna 1961. Indonežani su prihvatili odnos 50 : 50 u količinskom odnosu beljenih i štampanih tkanina. Osim toga, prihvatili su i da plaćanje bude 55% u pamuku i 45% u devizama. Firma „Centrotekstil” u svojstvu izvoznika nabavljala je tekstil za izvoz od jugoslovenskih fabrika. Pamuk za Jugoslaviju trebalo je da se ukrca na brodove decembra 1961.³² Do konačnog sklapanja posla nije došlo ni do sredine juna 1961.

Jedan od problema koji se pojavio od početka jeste visoka cena pamučnih tkanina iz FNRJ. Ovo pitanje predstavljalo je čestu temu u razgovorima ekonomskih predstavnika dve zemlje. Jugoslovenska preduzeća su do druge polovine juna 1961. usaglasila svoje stavove po pitanju cena. Zaključeno je da se cene jugoslovenske tkanine mogu sniziti maksimalno do iznosa cena tkanina iz Hongkonga, Singapura i Japana, što je pravdano stavom da su jugoslovenske tkanine bile kvalitetnije od onih iz navedenih azijskih zemalja.³³ Jugoslavija je u pogledu cena pokušala da iskoristi i interesovanje američkih diplomata za aranžman „Triglav”, odnosno da preko njih indirektno utiče na stav Indonežana o cenama. Ataše za poljoprivredu pri ambasadi SAD u Indoneziji Karl Vinberg razgovarao je tokom juna 1961. sa jugoslovenskim diplomatama o zastoju u pregovorima sa Indonežanima. Predstavnici DSIP-a u Džakarti istakli su kao jedan od glavnih problema odbijanje Indonežana da prihvate povećanje cene od 10%. Jugoslovenske diplomate predočavale su Vinbergu i drugim predstavnicima Sjedinjenih Država da utiču na Indonežane kako bi prihvatili veću cenu jugoslovenskog tekstila. U cilju opravdanja povećanja cene ponovljeno je kako je jugoslovenski tekstil boljeg kvaliteta u odnosu na onaj drugih proizvođača. Vinberg je sa svoje strane obećao da će

³⁰ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 38, d. 8, Informacije o Indoneziji povodom posete predsednika Sukarna od 12. do 14. juna 1961, 6. maj 1961.

³¹ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 15, 415615.

³² DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 18, 415688.

³³ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 38, d. 29, Zabeleška o razgovoru D. Vujišića trećeg sekretara za ekonomske poslove s G. Tanom referentom za ekonomsku pomoć u MIP Indonezije, 22. 6. 1961.

uticati na Indonežane da prihvate ovaj predlog i sklope posao sa Jugoslavijom. Jugoslovenski predstavnici u Džakarti smatrali su da ne treba do kraja insistirati na većim cenama, jer se radi o poslu koji sem materijalne dobiti može doneti i trajniji prodor na tržište Indonezije.³⁴

Do kraja juna 1961. cena je podignuta za svega 1%, odnosno za 16.000 dolara. U izveštaju centrali DSIP-a ambasada FNRJ u Džakarti otkrila je svoje prave motive za povećanje cene, koji su se nalazili iza zvaničnog stava o većem kvalitetu jugoslovenske robe. Pravi razlog za povećanje cene sa jugoslovenske strane bila je tendencija da se kompenzuju razlike u ceni za dodatne količine robe koje je „Centrotekstil” u perspektivi morao da ponudi kako bi pokrio planiranu punu vrednost ugovora sa Indonežanima. Postojala je bojazan sa jugoslovenske strane da „Centrotekstil” neće poštovati zadate rokove. Svako kašnjenje u isporuci robe moglo je Indonežane da dovede u tešku situaciju, jer bi imali veliku količinu neiskorišćenog sirovog pamuka. U tom slučaju nastala šteta bila bi nadoknađivana od strane „Centrotekstila”.³⁵

Do 20. juna 1961. u ambasadu FNRJ u Džakarti stiglo je načelno odobrenje iz Beograda za potpisivanje ugovora o aranžmanu za preradu pamuka sa Indonezijom. Do tog datuma „Centrotekstil” je navodno našao načine da se uklopi u limite u pogledu cena, rokova isporuke i kvaliteta koje su postavili Indonežani za ovaj posao. Indonežani su kao krajnji datum za potpisivanje postavili 30. jun, posle kojeg bi, ukoliko ne bi došlo do sklapanja ugovora, potražili drugog partnera. Već 21. juna 1961. od jugoslovenske strane zatražena je konačna odluka o poslu „Triglav”. Konačna potvrda za potpisivanje ugovora došla je od centrale DSIP-a šest dana pre isteka postavljenog roka. Ambasada je skrenula pažnju DSIP-u da je krajnji rok za isporuku robe iz Jugoslavije 30. novembar 1961. O tome, kao i mogućim materijalnim posledicama nepoštovanja rokova, trebalo je obavestiti „Centrotekstil”.³⁶

Problemi u realizaciji posla postojali su i sa indonežanske strane. Iz Džakarte su išla nastojanja da se jednostrano Jugoslaviji nametne obaveza uvoza pamuka po rokovima iz ugovora. S druge strane, Indonežani su do 30. oktobra izbegavali da se obavežu na blagovremeno otvaranje akreditiva, odnosno na davanje ovlašćenja bankama za isplatu uvezene robe, kao i na prihvatanje uslova za izvršavanje obaveza sa jugoslovenske strane u vezi sa tim.³⁷ Ipak mora se reći da je do sklapanja ovog posla dobrim delom došlo zahvaljujući Ministarstvu inostranih poslova Indonezije. Ovaj aranžman procenjivan je sa te strane kao posao od velikog političkog značaja, što govori u prilog tome da je i sa indonežanske strane ovaj spoljnotrgovinski poduhvat imao veći politički nego ekonomski značaj.³⁸

³⁴ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 16, 419262.

³⁵ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 17, str. pov. br. 13/61.

³⁶ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 18, 418538, 419645, 420222.

³⁷ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 16, 420524.

³⁸ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 18, 415688.

Početak jula 1961. očekivalo se da će ugovor biti konačno potpisan. Kao rok za isporuku robe pominjan je ranije navođeni datum, odnosno 30. novembar 1961. Iz ambasade FNRJ u Džakarti dolazile su informacije da postoji mogućnost da se sporazum neće realizovati, kao i da će posao preuzeti Indijci. Uprkos svim političkim urgencijama i potenciranju ovog spoljnotrgovinskog aranžmana, predstavnik „Centrotekstila” odbio je da potpiše ugovor. „Centrotekstil” je zahtevao da isporuka bude u aprilu 1962, a plaćanje u kešu, što je bilo protiv svih dotada sklopljenih dogovora. Ovakav nastup jugoslovenske firme mogao je da dovede u pitanje izvoz tekstila u Indoneziju u roku od četiri godine, koliko je trajala američka pomoć Indoneziji u pamuku. Zamerka „Centrotekstila” najviše se odnosila na devizne cene u Indoneziji. Predstavnici ove firme tvrdili su da, kada se te cene preračunaju u dinarske, ne ostaje novčanih sredstava za plaćanje robe koju bi isporučile jugoslovenske fabrike. Stručnjaci ovog jugoslovenskog preduzeća smatrali su da problem odnosa vrednosti roba u devizama i dinarima može da se odrazi znatno i na kvalitet robe. Usled nedostataka dovoljnih količina tekstila iz proizvodnje postojala je mogućnost nabavke 5 miliona metara tekstila od Direkcije za sirovine, koja je ovu robu nabavljala uvozom iz Bugarske. Problemi na relaciji Komitet za spoljnu trgovinu – Direkcija za sirovine doveo je u pitanje nabavku robe kod Direkcije.³⁹ „Centrotekstil” je takođe odlučno odbijao 30. novembar 1961. kao rok za isporuku, između ostalog i zato što Indonežani nisu poslali uzorke za štampane tkanine do 6. jula 1961. Dodatni razlog bili su godišnji odmori i remont fabrika u julu i avgustu. Sporazum o preradi pamuka konačno je potpisan 8. jula 1961.⁴⁰ Međutim, ostalo je nejasno koji je krajnji rok za isporuku robe. „Centrotekstil” je javljao da je krajnji rok april 1962, dok je Ambasada FNRJ u Džakarti insistirala krajem jula 1961. na tome da se poštuje prethodni dogovor o novembru 1961. kao krajnjem roku za isporuku.⁴¹

Realizacija aranžmana u saradnji preduzeća i države

Do 9. oktobra 1961. kasnile su, prethodno smanjene, prve količine robe koje je po ugovoru „Centrotekstil” trebalo da isporuči Indoneziji. Isporučka za novembar takođe je bila upitna. Beljene tkanine nisu bile obezbeđene, a za šarene nije još bio dogovoren dezen. Jugoslovenske diplomatske i trgovinske predstavnike u Indoneziji navodno je bilo sramota da pokažu dezene koje je poslao „Centrotekstil”. Radilo se naime o 9 starih dezena lošeg

³⁹ Problem između ove dve instance teško je na osnovu obrađenih istorijskih izvora u potpunosti rasvetliti. Prema informacijama DSIP-a problem je nastao zbog određenih *beneficija* Direkcije za sirovine, kao i izvesnih *nesređenih poslova* između Direkcije i KST. – DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 17, 421255.

⁴⁰ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 17, 420622, 420936, 421255, 421535, 422194,

⁴¹ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 18, 423150.

kvaliteta. Ovakav potez smatran je u Ambasadi FNRJ u Džakarti neshvatljivim i štetnim. Ambasada FNRJ molila je da se pošalje 30 do 40 dezena koji odgovaraju indonežanskom tržištu.⁴² Svih šest indonežanskih uvoznika odbilo je krajem oktobra 1961. da prihvati jugoslovensku robu. Ova roba znatno je odstupala od dogovorenih kvaliteta. Informacija o kvalitetu robe do Džakarte je došla od indonežanskog superintendenta iz Ženeve, koji je ove informacije dobio od „Jugokontrole” iz Rijeke.⁴³

Iz DSIP-a je predstavnicima „Centrotekstila” savetovano da se odredbe sporazuma poštuju, jer bi neisporučivanje robe moglo da se odrazi loše i po druge poslove. Uprkos svemu, „Centrotekstil” se nije držao dogovorenog, a predstavnik ove firme u Džakarti Šišmanović menjao je rokove isporuke i načine plaćanja. Ovakvi propusti mogli su sprečiti bilo kakav dalji pokušaj plasmana tekstila u Indoneziju. „Centrotekstil” je, s druge strane, svu odgovornost svalio na proizvođače.⁴⁴ Proizvođača je pritom bilo više od osam i bili su iz raznih delova FNRJ. Time je dodatno otežano pitanje ujednačavanja kvaliteta robe i povećana je cena transporta.

Tabela 1: Proizvođači i dobavljači tekstila za posao „Triglav”
(DA MSP RS, PA, Indonezija, 1962, f. 42, d. 19, IV/I-DŠ/NH)

Tiral štampana tkanina	
Proizvođač	Količina (yd)
„Ratko Pavlović” Niš ⁴⁵	375.000,00
Tekstilna tovarna Prebold	525.000,00
Ukupno:	900.000,00
Cena:	178.500,00 \$

⁴² DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 18, 430164.

⁴³ „Jugokontrola” je bila radna organizacija iz Rijeke čiji su primarni zadaci bili inspekcija i izdavanje sertifikata. Osnovana je 1954. godine. Najveći značaj imala je za jugoslovensku spoljnu trgovinu, odnosno za realizaciju poslova uvoza i izvoza robe i dobara. U svom radu, naročito tokom 1960-ih godina, „Jugokontrola” se držala klauzule o ekspertskoj i detaljnoj kontroli, ali bez pravne odgovornosti za eventualne propuste. Ova organizacija bila je od naročitog značaja u kontroli kvaliteta robe u poslovima izvoza i uvoza sa zemljama koje su bile geografski značajnije udaljene. Kao što je bio slučaj sa trgovinom između FNRJ i Republike Indonezije. – Aleksandar Goldštajn, „The Contract of Goods Inspection”, *The American Journal of Comparative Law* 14, no. 3 (1965): 391; DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 19, 431784.

⁴⁴ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 19, 431784, pov. br. 181/61.

⁴⁵ Preko svog Sektora dorade i finansiranja preduzeće „Interekспорт” je 1959. godine odobrilo investicioni kredit Industriji prerade pamuka „Ratko Pavlović” u Nišu u vrednosti 325.000 nemačkih maraka i 8.800.000 italijanskih lira. Ono što ovde treba istaći jeste da je preduzeće koje je „Interekспорт” kreditirao u ovom poslu jedan od proizvođača proizvoda za izvoz u inostranstvo, što je konkretan primer koristi koju je „Interekспорт” mogao kao izvoznik izvući iz finansiranja proizvođača. Kao jedan od primarnih zadataka za 1960. „Interekспорт” je najavio dalje intenziviranje finansiranja izvozno orijentisanih industrijskih proizvođača u Jugoslaviji. – Živulović, *Interekспорт–Ineks*, 33, 35.

Sirova tkanina za beljenje	
Proizvođač	Količina (m)
Direkcija za sirovine Beograd	3.578.334,00
Pamučna industrija Đakovica	1.000.000,00
„Kombiteks” Bihać	426.193,00
„Kuzman Josifovski Pitu” Skoplje	150.000,00
„Zeke Veljković” Leskovac	250.000,00
„Makedonka” Štip	300.000,00
Ostali	1.300.000,00
Ukupno:	7.004.527,00
Cena:	1.452.500,00 \$
Celokupna cena:	1.631.000,00 \$

Posebna preduzeća bila su angažovana i za beljenje tkanina. Radilo se opet o firmama iz raznih delova Jugoslavije: „Tekstilna tovarna” Šempeter, „Mariborska tekstilna tovarna”, „Tvorpam” Zagreb, „Ukrina” Derventa, „Sutjeska” Zemun, „Zvezda” Kranj, „Bombažna predilnica in tkalnica” Tržič i „Makedonka” Štip. Jedan deo beljenih tkanina nabavljen je i preko reeksporta iz Nemačke.⁴⁶

Do izvoza robe u Indoneziju nije došlo do kraja oktobra 1961. Izveštaj koji je „Jugokontrola” poslala indonežanskoj firmi „CTC” (Central Trading Company) nije išao u prilog „Centrotekstil”. Kvalitet jugoslovenske robe znatno je odstupao od dogovorenog. Kvalitet prediva, konstrukcija, težina, dužina i fini platna naročito su bili loši. Indonežani nisu nameravali da prihvate robu koja je više od 3% odstupala od kvaliteta koji su oni zahtevali. Odstupanja od traženog kvaliteta pokvarila su Indonežanima nabavku tekstila za predstojeće islamske praznike. Od jugoslovenskih državnih organa zahtevano je da apeluju na „Centrotekstil” da se drži odredbi ugovora.⁴⁷

Do 9. novembra 1961. greške „Centrotekstila” dostigle su proporcije skandala i političke afere. Indonežani su saopštili ambasadoru Alešu Bebleru da je ceo slučaj prilično ozbiljan. Naime kašnjenje i loš kvalitet isporuka poremetili su plan snabdevanja indonežanskog tržišta potrošačkom robom u vreme kraja ramazanskog posta u 1962. godini.⁴⁸ Kraj ramazanskog posta,

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 19, 432793.

⁴⁸ Potreba za ovom robom postojala je u vreme državnih i verskih praznika, usled običaja da se naročito članovima porodice daju pokloni, neretko u vidu odeće. Treba takođe napomenuti da je pored tih faktora na povećanu potražnju uticala činjenica da je tokom 1960-ih godina u Indoneziji vladala gotovo stalna nestašica pamučne odeće. U ovoj deceniji dostupnost odeće po glavi stanovnika Indonezije bila je manja nego 1940-ih godina. – Anne Both, *The Indonesian Economy in Nineteenth and Twentieth Century. A History of Missed Opportunities* (London: Macmillan Press, 1998), 117.

odnosno Eid al-Fitr obeležavao se 1962. godine u Indoneziji 7. marta, odnosno 8. marta, u krajevima zemlje istočno od grada Makasara.⁴⁹ Indonežani su upozoravali da bi cela situacija mogla da eskalira i u unutrašnji politički problem njihove zemlje. Predstavnici indonežanske vlade urgirali su da se roba isporuči najkasnije u decembru 1961. ili početkom januara 1962.⁵⁰

Prema potpisanim ugovorima „Centrotekstil” je bio dužan da do kraja 1961. isporuči 800 hiljada tona štampane pamučne tkanine i 8 miliona tona beljene pamučne tkanine. Najveći deo tekstila nabavljan je kod jugoslovenskih proizvođača. Međutim, problem je bio u beljenim tkaninama i njihovoj isporuci. Naime, fabrika tekstila u Đakovici je kasnila sa puštanjem u pogon, stoga je 2 do 3,5 miliona metara robe moralo biti poslato u Italiju na beljenje. Beljenje u Italiji koštalo je oko 81.000,00 dolara.⁵¹

Problematika u poslu sa izvozom tkanina i prediva u Indoneziju bila je glavni predmet razgovora Sergeja Krajgera, državnog sekretara za spoljnu trgovinu FNRJ, sa ambasadorom Indonezije u Beogradu R. A. Asmaeonom 15. novembra 1961. Indonežanski ambasador bio je zabrinut zbog stanja posla i rokova izvršavanja obaveza predviđenih ugovorom. Najviše zamerki imao je na kvalitet tkanina. Ovaj diplomata smatrao je da treba ukloniti sve prepreke u ovom poslu, jer se radilo o prvom aranžmanu od kojeg će zavisiti i dalja saradnja.⁵²

Indonežani su do 8. decembra 1961. prihvatili isporuku sporne količine tekstila. Ipak i dalje su insistirali na rokovima isporuke zbog *lebarana*, odnosno kraja ramazanskog posta, koji je istovremeno i državni praznik u Indoneziji, a neretko se naziva i Lebaran mudik. Ovaj praznik je za Indonežane, pored religijskog, imao i socioekonomski značaj. Dolazak ljudi iz gradova u svoja rodna sela, ili u posetu rođacima sa selu, praćen darovima i lepim odevanjem, za veliki broj Indonežana predstavljao je statusni simbol i pokazatelj ekonomskog uspeha.⁵³

⁴⁹ Azmi Muttaqin, „Determination of the Beginning of Ramadan and Syawal in Indonesia (an Overview of Political and Historical Perspectives)”, *Journal of Islamic Studies and Humanities* 7, no. 2 (2022): 139.

⁵⁰ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 19, 432793, 433631.

⁵¹ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 19, Beleška o sadašnjem stanju ekonomskih odnosa između naše zemlje i Republike Indonezije, 15. 11. 1961.

⁵² DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 19, str. pov. 01–01, 707/1.

⁵³ Odlazak iz urbanih sredina u rodna sela ili mesta porekla u vreme Lebaran mudika, odnosno Eid al-Fitra, za mnoge muslimane u Indoneziji je neizostavan. U sklopu odlaska u ruralne sredine neizostavni deo je i darivanje, najčešće domaćina od strane gosta. Neretko, pogotovo na ostrvu Java, mudik služi ljudima iz gradova da svojim rođacima sa sela kroz darove pokažu svoj uspeh i prosperitet postignut u gradu. Ekonomski značaj ovog praznika posmatran je i kroz prizmu značajnog priliva materijalnih dobara i kapitala iz gradova u siromašnije ruralne sredine. Pored davanja poklona nemali značaj ima i sama pojava gosta iz grada, koji u posetu svojoj rodbini u unutrašnjosti dolazi lepo odeven, uobičajeno u novoj odeći koju je namenski kupio za tu priliku. – Adrie Oktavio and Agoes Tinus Lis Indrianto, „Social Economic Perspectives of Homecoming Tradition: Indonesian Context”, *Journal of KATHA*, vol. 15 (2019): 48, 50, 51, 53.

Jugoslovenska strana morala je da obezbedi isporuku 6,5 miliona jardi robe do 15. januara 1962.⁵⁴ Iako se na ovaj uslov „Centrotekstil” obavezao, posle samo 10 dana predstavnici ove firme tražili su da do 15. januara 1962. isporuče 3,5 umesto 6,5 miliona jardi. Ambasada FNRJ u Džakarti insistirala je na tome da se količine koje nedostaju nabave i u inostranstvu ukoliko je to neophodno, kako bi roba bila isporučena do 15. januara. Ovakav stav jugoslovenskog diplomatskog predstavništva u indonežanskoj prestonici govori ponovo o političkoj pozadini aranžmana, koja prevazilazi ekonomske motive. Ostaje utisak da je jugoslovenska ambasada želela da popravi poljuljano poverenje Indonežana u jugoslovenske trgovinske partnere, vršeći dodatni pritisak na „Centrotekstil”. Iako im je tekstil bio neophodan pred Ramazanski bajram, odnosno pomenuti Lebaran mudik, Indonežani su izašli i ovom prilikom u susret Jugoslovenima. Rok isporuke produžen je do 31. januara 1962, sa odredbom da je isporučena količina morala da iznosi 6,5 miliona jardi tekstila.⁵⁵

Na ovom mestu mora se istaći da u dokumentima DSIP-a koja obrađuju ovaj spoljnotrgovinski aranžman dolazi do izvesne zabune u pogledu mernih jedinica. Korišćenje više mernih jedinica ne bi bilo samo po sebi problem da cifre koje se spominju nisu identične. Kao što se u prethodnom pasusu može videti, Indonežani su pristali da do kraja januara Jugoslavija isporuči 6,5 miliona jardi tekstila, dok se u izvorima koji potom slede pominje količina od 6,5 miliona metara. Ostaje nejasno da li je reč o grešci autora dokumenta ili su promenjene količine za isporuku, pošto između jednog metra i jednog jarda tekstila postoji razlika u dužini od oko 10%.

U izveštaju DSIP-a krajem januara 1962. navodi se da je do kraja tog meseca trebalo biti utovareno 6,5 miliona metara tekstila, a do 15. februara ukupno 9 miliona metara. Pored toga „Jugokontrola” koja je vršila inspekciju robe za Indonežane nije htela da izda „Centrotekstil” sertifikat za izvoz zbog nezadovoljavajućeg stanja robe u pogledu kvantiteta i kvaliteta. „Centrotekstil” je stoga zahtevao da se prijem robe izvrši u Indoneziji. Razlog ovome mogla je biti nada da će roba biti primljena direktno kod kupca, bez velikih kontrola, zbog kašnjenja isporuke. Ovo je međutim samo pretpostavka, jer analizirani izvori ne pružaju previše informacija o pravim namerama „Centrotekstila” u vezi sa prijemom robe. Prva pošiljka od 3,5 miliona metara ukrkana je 9. januara 1962. Ostatak planiranog januarskog kontingenta od 2,5 miliona metara planiran je za ukrcavanje tek krajem januara iste godine. Iako to nije bila cela količina ugovorena za kraj januara, ni ona nije mogla stići u Indoneziju do ugovorenog perioda. Ostatak od 3 miliona metara mogao je u najboljem slučaju biti utovaren do 15. februara 1962. Stvar je bila hitna, roba je morala da dođe u Indoneziju pre kraja ramazanskog posta. Kašnjenja

⁵⁴ Dužina jedne jarde (yard) konvertovana u metrički sistem iznosi 0,9144 m. – Jay L. Butcher, ed., *The Metrology Handbook* (Milwaukee, WI: ASQ Quality Press, 2004), 387

⁵⁵ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1961, f. 39, d. 19, 437401, 438126.

su posmatrana kao opasnost koja može dovesti do ozbiljnih komplikacija u odnosima između FNRJ i Indonezije. Sedmo odeljenje DSIP-a je 24. januara 1962. naložilo ambasadi FNRJ u Džakarti da ublaži moguće posledice problema koje bi prouzrokovalo kašnjenje u isporukama. Pored toga, naloženo je i da se ispita ko je insistirao na tome da se ide na zaključenje ovog posla, iako je bilo poznato da Jugoslavija za njega nema kapacitete, kao i na kome leži odgovornost za kašnjenje i loš kvalitet robe.⁵⁶

Ambasada u Džakarti smatrala je krajem januara 1962. da za Lebaran u Indoneziji neće biti za prodaju ni metra jugoslovenskog tekstila. Očekivano je da će brod „Beška” do 20. februara 1962. da dođe u Indoneziju sa 3,3 miliona jardi robe spornog kvaliteta i bez sertifikata. Dodatna otežavajuća okolnost bila je što je ovaj brod u Rijeci zahvatila oluja, pa je i zbog toga kasnio. Indonežane je cela situacija razočarala, naročito zbog toga što nisu izvršili nabavke u drugim zemljama. Kašnjenje u isporukama prediva i tekstila uticalo je i na stopiranje uvoza gume iz Indonezije.⁵⁷

Sedmo odeljenje DSIP-a stavilo se, na neki način, početkom februara 1962. u zaštitu „Centrotekstila”. Odgovornost za greške svaljena je na brodske kompanije kao i na vrlo teške i neuobičajene klauzule o kvalitetu tekstila. DSIP je tvrdio da su „Jugokontroli” u proceni kvaliteta bile *vezane ruke* zbog nesporazuma o kvalitetu, pa je roba zbog toga izvezena bez sertifikata. Komitet za spoljnu trgovinu ponovo je tvrdio kako su Indonežani na dobitku, jer su dobili robu boljeg kvaliteta koja je delom beljena u inostranstvu. Sve penale za kašnjenje trebalo je da plati „Centrotekstil”, tako da Indonežani nisu mogli biti finansijski u gubitku. Ipak postojala je svest o tome da su greške napravljene sa jugoslovenske strane, kao i da celu situaciju treba ublažiti, kako bi bilo što manje posledica. Očekivano je da će do početka marta 1962. u Indoneziji biti 5,4 miliona jardi, a krajem tog meseca dodatnih 3,5 miliona jardi. Isporuke su kasnile. Predstavnik „Centrotekstila” odbio je da potpiše aneks, jer su Indonežani zahtevali da neka od brodskih kompanija garantuje dolazak robe u Indoneziju do 31. januara 1962. U realizaciji drugog dela aranžmana, vezanog za uvoz pamuka u Jugoslaviju nije bilo zastoja i komplikacija. „Centrotekstil” je u sklopu aranžmana „Triglav” u SAD zaključio sporazum o isporuci pamuka Jugoslaviji, namenjenog Indoneziji prema PL 480, u vrednosti oko 870.000,00 dolara. Sirovi pamuk ukrcan je u američkim lukama 31. decembra 1961. i otpremljen za Jugoslaviju, gde je stigao do sredine februara 1962. godine.⁵⁸

Prva pošiljka tekstila za Indoneziju u sklopu aranžmana „Triglav” u količini od 3,4 miliona jardi isplovila je brodom „Beška” 9. januara 1962. godine. Drugi brod „Vinodolski” sa 2 miliona jardi isplovio je 14. januara, dok

⁵⁶ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1962, f. 41, d. 18, 4301.

⁵⁷ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1962, f. 42, d. 18, 43078.

⁵⁸ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1962, f. 42, d. 18, 43168, 43945; DA MSP RS, PA, Indonezija, 1962, f. 42, d. 19, 22/2.62.

je poslednji brod sa 3,5 miliona jardi isplovio 15. februara 1962. godine, čime je posao sa jugoslovenske strane bio realizovan.⁵⁹ Ipak u nastavku analize izvora možemo primetiti da se pitanje datuma isporuke robe pokretalo i nakon isplovljavanja navedenih brodova. Prema informacijama koje je centrala „Centrotekstila” 22. februara 1962. dostavila DSIP-u, roba za Indonežane je trebalo da bude isporučena do 12. februara te godine, a sve što bi prelazilo taj rok bilo bi stornirano, dok bi se na neisporučenu količinu plaćali penali u vrednosti 10% neisporučene robe. Predstavnici ove beogradske firme očekivali su da će planirana isporuka biti do navedenog roka.⁶⁰ Međutim ambasada FNRJ u Džakarti pomerila je očekivani datum dolaska broda „Beška” na 26. februar, odnosno posle datuma koji je očekivao „Centrotekstil”. U ambasadi FNRJ u Džakarti konstatovano je da će teškoće koje su se pojavile u realizaciji posla „Triglav”, uticati loše na slične buduće aranžmane između Indonezije i Jugoslavije. Iako je u 1962. Indonezija trebalo da po osnovi zakona PL 480 primi 4 puta više pamuka od Sjedinjenih Država nego 1961, stručnjaci DSIP-a nisu bili naročito optimistični kada je u pitanju bio novi poslovni aranžman na toj osnovi. Oni su smatrali da će favoriti Džakarte za novi aranžman biti pre svega Japan, Hongkong i Singapur, dok je nepovoljno ocenjena mogućnost Indije, Meksika i Jugoslavije za sklapanje posla sa preradom pamuka. Prema informacijama DSIP-a od 20. februara 1962, Indonežani nisu imali nameru da sklapaju bilo kakav novi sporazum sa Jugoslavijom o obradi pamuka, dok brod „Beška” ne pristane u Indoneziji 26. februara, odnosno dok roba po prethodnom sporazumu „Triglav” ne bude u celosti isporučena.⁶¹

Analizirani istorijski izvori ne pružaju nam informacije o tome kada su jugoslovenski brodovi konačno pristigli u indonežanske luke. Od kraja februara 1962. godine u dokumentima DSIP-a nema više pomena aranžmana „Triglav”. Dodatna istraživanja u drugim arhivima i njihovim fondovima možda bi pružila još informacija o prijemu jugoslovenskog tekstila u Indoneziji. Dalji razvoj spoljnotrgovinskih odnosa FNRJ i Republike Indonezije tokom 1962. godine doneo je mogućnost nastavka saradnje između dve zemlje u obradi pamuka iz Sjedinjenih Država i isporuka robe tekstilne industrije, što govori u prilog uspešnoj isporuci tekstila iz Jugoslavije u prvom tromesečju 1962. godine. Indonežani su aprila 1962. bili zainteresovani da ponovo stupe u posao sa obradom pamuka sa Jugoslovenima. Indonezija je iz Sjedinjenih Država trebalo da dobije 240.000 bala pamuka vrednosti 36.300.000 dolara. Ukupna vrednost novog aranžmana trebalo je da iznosi 6.686.000 dolara.⁶² Saradnja na ovom polju nastavljena je potpisivanjem novog ugovora između

⁵⁹ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1962, f. 42, d. 19, 22/2.62.

⁶⁰ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1962, f. 42, d. 19, IV/I-DŠ/NH.

⁶¹ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1962, f. 42, d. 19, str. pov. 13/62.

⁶² DA MSP RS, PA, Indonezija, 1962, f. 41, d. 31, Beleška o sastanku održanom u Komitetu za spoljnu trgovinu dana 10. 4. 1962. u 12 časova u vezi novog sporazuma sa Indonezijom o isporukama pamučnih prediva i tkanina.

vlada FNRJ i Republike Indonezije, o isporuci pamučnog tekstila za sirovi pamuk iz SAD po programu PL 480 dana 3. jula 1962. godine. Ukupna vrednost pamučnog tekstila koji je Jugoslavija nameravala da izveze u Indoneziju po ovom ugovoru bila je 900.000 dolara. Isplata ove robe sa indonežanske strane planirana je delom u sirovom pamuku iz programa PL 480, a delom u devizama.⁶³

Zaključak

Kao što je već na početku napomenuto, „Posao Triglav” primer je poslovnog aranžmana na kojem je moguće uočiti probleme Jugoslavije u ekonomskim odnosima sa inostranstvom. Pored pitanja međunarodne robne razmene moguće je sagledati i unutrašnje probleme jugoslovenske privrede, poput funkcionisanja privrednih subjekata zaduženih za proizvodnju i plasman robe u inostranstvo.

U analizi realizacije ovog poslovnog aranžmana mogu se uočiti problemi koji su vezani za proizvodne kapacitete tekstilne industrije Jugoslavije. Mnoštvo proizvodnih pogona u različitim delovima zemlje definitivno nije bila jedna od prednosti u realizaciji ovog posla. Razbijenost proizvodnih kapaciteta, odnosno preduzeća angažovanih u ovom poslu na teritoriji cele FNRJ, dovela je do komplikacija u realizaciji poput povećanih troškova transporta. Roba je iz Rijeke isplivala za Indoneziju, a pre toga putevima i prugama, različitog kvaliteta, koji je varirao od republike do republike, transportovana do luke. Pored toga, proizvodne sposobnosti svakog od ovih preduzeća nisu bile iste, kako po pitanju kvantiteta tako i kvaliteta robe. Kvalitet robe, iako unapred ocenjen kao visok i bolji od konkurencije, pokazao se kao veliki problem za realizaciju aranžmana „Triglav” čak i prema standardima jedne siromašne zemlje kakva je tada bila Indonezija. Nepoznavanje realnih proizvodnih mogućnosti dovelo je do nužnog uvoza dela robe planirane za izvoz u Indoneziju iz inostranstva, što je samo dodatno povećalo troškove poslovanja. Iako je Jugoslavija tokom 50-ih godina znatno izgradila prerađivačku industriju, u koju spada i tekstilna, ova studija upućuje nas na znatne probleme u tom sektoru jugoslovenske industrije, naročito kod plasmana proizvoda stranim kupcima.

Kao problem za realizaciju aranžmana pokazala se i nedovoljna usaglašenost u delovanju između DSIP-a i spoljnotrgovinskih kompanija, odnosno „Centrotekstila”. Ovi problemi prvenstveno su se manifestovali u neusaglašenosti oko rokova, naročito rokova isporuke robe Indonežanima. Iako deluje da je glavni krivac u ovom nesporazumu „Centrotekstil”, koji je uvek pomerao rokove i tražio drugačije uslove, ne može se poreći ni odgovornost DSIP-a. Iako su redovno održavali kontakte sa Indonežanima i centralom DSIP-a, deluje da jugoslovenske diplomate nisu imale pravi uvid u proizvodne mogućnosti jugoslovenske tekstilne industrije. „Centrotekstil” je kao iz-

⁶³ DA MSP RS, PA, Indonezija, 1962, f. 42, d. 23, 425322.

voznik zasigurno morao imati učestalije kontakte sa proizvođačima, a time i redovnije i preciznije podatke o stvarnom stanju u proizvodnim pogonima, prema kojima je i upravljao svoju aktivnost.

Međutim i pored svih opstrukcija, ovaj aranžman je ipak realizovan. Na kraju se može zaključiti da je „Posao Triglav” u najvećoj meri bio pokušaj Jugoslavije da se preko ekonomije poveže sa svojim spoljnopoličkim partnerom, pre nego proizvod konkurentnosti jugoslovenske privrede i njene prirodne težnje za prodorom na tržište jugoistočne Azije, udaljeno gotovo 10.000 km od Jugoslavije. Iz samog toka pregovora o realizaciji aranžmana može se videti veliki politički značaj ovog posla, koji je u više navrata direktno naglašavan u dokumentima. Pokazalo se, međutim, da i pored svih napora sama politička volja, odnosno forsiranje određenih poslova po političkoj liniji, nije dovoljno da bi se prevazišli suštinski problemi u privredi zemlje i posao lako realizovao.

Spisak referenci

Arhivi

- Arhiv Jugoslavije, Fond 507, Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije.
- Diplomatski arhiv Ministarstva spoljnih poslova Republike Srbije, Politička arhiva, Indonezija (1961, 1962).

Objavljeni izvori

- Dimić, Ljubodrag, Aleksandar Raković i Miladin Milošević, ur. *Jugoslavija–Indonezija 1945–1967. istraživanja i dokumenta*. Beograd: Arhiv Jugoslavije, 2014. (Cyrillic)

Literatura

- „Yarn”, *Encyclopedia Britannica*. Datum pristupa 13. 1. 2025. <https://www.britannica.com/technology/yarn-fibre>.
- Bogetić, Dragan. „Jugoslavija između Istoka i Zapada”. U *Jugoslavija u Hladnom ratu: prilozi istraživanjima: zbornik radova*, uredio Aleksandar Životić, 13–36. Beograd: INIS, 2012. (Cyrillic)
- Bogetić, Dragan. *Nova strategija jugoslovenske spoljne politike*. Beograd: ISI, 2006. (Cyrillic)
- Both, Anne. *The Indonesian Economy in Nineteenth and Twentieth Century. A History of Missed Opportunities*. London: Macmillan Press, 1998.
- Butcher, Jay L. ed. *The Metrology Handbook*. Milwaukee, WI: ASQ Quality Press, 2004.
- Čavoški, Jovan. „Jugoslavija i Daleki istok – Treći svet između Jugoslavije i Kine”. U *Jugoslavija u Hladnom ratu: prilozi istraživanjima: zbornik radova*, uredio Aleksandar Životić, 63–76. Beograd: INIS, 2012. (Cyrillic)
- Čobeljić, Nikola. ur. *Jugoslovenski model socijalističke privrede (tržišnog socijalizma) – teorijska zasnovanost i mogućnost operacionalizacije*. Beograd: SANU, 1991.
- Dimić, Ljubodrag i Dragan Bogetić. *Beogradska konferencija nesvrstanih zemalja 1–6. septembra 1961: prilog istoriji Trećeg sveta*. Beograd: ZUNS, 2013. (Cyrillic)
- Goldštajn, Aleksandar. „The Contract of Goods Inspection”. *The American Journal of Comparative Law* 14, no. 3 (1965): 383–394.
- Grant, Bruce. *Indonesia*. London and New York: Cambridge University Press, 1964.
- Horvat, Branko. *Ogledi iz ekonomike privrednog planiranja*. Beograd–Zagreb: Savezni sekretarijat za nauku, 2001.
- Horvat, Branko. *Privredni ciklusi u Jugoslaviji*. Beograd: IEN, 1969.
- Horvat, Branko. *Privredni sistem i ekonomska politika Jugoslavije: problemi, teorija, ostvarenja, propusti*. Beograd: Institut ekonomskih nauka, 1970.
- Humphrey, Don D. „Indonesia’s National Plan for Economic Development”, *Asian Survey* 2, no. 10 (December, 1962): 12–21.
- Igrutinović, Milan. „Jugoslovensko-američki ekonomski odnosi (1954–1968)”. Doktorska disertacija, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, 2018. (Cyrillic)
- Kardelj, Edvard. *Društveno ekonomski ciljevi reforme*. Beograd: Sedma sila, 1966. (Cyrillic)

- Kardelj, Edvard. *Samoupravljanje u Jugoslaviji 1950–1976*. Beograd: Privredni pregled, 1977.
- Kežić, Danijel. „Političke posledice ekonomskih reformi 60-ih godina u SFRJ. Od dezintegracije ekonomskog sistema do konfederalizacije Jugoslavije (1961–1971)”, *Tokovi istorije* 2 (2017): 11–36. (Cyrillic)
- Kidrič, Boris. *O izgradnji socijalističke ekonomike FNRJ*. Beograd: Borba, 1948. (Cyrillic)
- Lađević, Đorđe. „Američka i sovjetska ekonomska pomoć”, *Međunarodni problemi*, br. 3 (1958): 72–84.
- Madžar, Ljubomir. *Suton socijalističkih privreda: simptomi, uzroci i institucionalne uslovnosti socijalističkih privreda*. Beograd: Ekonomika, 1990.
- Muttaqin, Azmi. „Determination of the Beginning of Ramadan and Syawal in Indonesia (and Overview of Political and Historical Perspectives)”, *Journal of Islamic Studies and Humanities* 7, no. 2 (2022): 131–147.
- Oktavio, Adrie. Tinus Lis Indrianto, Agoes. „Social Economic Perspectives of Homecoming Tradition: Indonesian Context”, *Journal of KATHA*, vol. 15 (2019): 46–65.
- Piljak, Milan. „Reforme jugoslovenskog ekonomskog sistema 1945–1965”. U *Istraživanja mladih saradnika Instituta za noviju istoriju Srbije*, uredio Zoran Janjetović, 219–239. Beograd: INIS, 2013. (Cyrillic)
- Radonjić, Ognjen i Miodrag Zec. „Ekonomski model socijalističke Jugoslavije: saga o autodestrukciji”, *Sociologija* LIV, no. 4 (2012): 695–720.
- Spajić, Stevan. *Uporedni privredni razvoj Jugoslavije i ostalih evropskih socijalističkih zemalja u periodu 1952–1975*. Beograd: IEN, 1978. (Cyrillic)
- Spasić, Aleksandar. *Centrotekstil: import-export: ('46–'71)*. Beograd: Export press, 1971.
- Sukijasović, Miodrag. „Karakteristike ekonomskih ugovora SFRJ sa nedovoljno razvijenim zemljama”, *Međunarodni problemi*, br. 2 (1964): 35–58.
- Vojnić, Dragomir. „Ekonomija i politika tranzicije: Pola stoljeća povijesti reforme socijalizma i tranzicije 1962–2012”, *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti*, no. 516=50 (2013): 153–186.
- Vuković, Slobodan. *Srpsko društvo i ekonomija: (1918–1992)*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2012. (Cyrillic)
- Živulović, Žika. *Interexport–Inex: 1948: 68–88*. Beograd: Jugoslovenska revija, 1988.

Summary

Miloš Čorbić

Yugoslav Foreign Policy and Foreign Trade in the Early 1960s: The Case of the “Triglav” Trade Arrangement

Abstract: In the 1950s, Yugoslavia faced a critical political and economic transition, normalizing relations with the USSR and Eastern Bloc while maintaining ties with the U.S. and Western Europe. The country's foreign policy, shaped post-1955, focused on non-alignment, fostering relations with newly independent Asian and African nations. However, Yugoslavia's economic engagement with these regions revealed several misconceptions and overly optimistic expectations. One significant example was the “Triglav” trade arrangement between Yugoslavia and Indonesia, finalized in 1961. The deal involved exchanging Yugoslav cotton fabrics for Indonesian payment in American raw cotton, British pounds, or U.S. dollars. Despite its economic intentions, the arrangement underscored the political motives driving Yugoslav foreign trade and highlighted the challenges of managing economic relations with Non-Aligned nations.

Keywords: Yugoslavia, Indonesia, Non-Aligned movement, foreign trade, textile industry

During the 1950s, Yugoslavia was at a political and economic turning point. The normalization of political and diplomatic relations with the USSR and Eastern Bloc countries made economic cooperation with that part of the world possible once again. On the other hand, socialist Yugoslavia continued its economic cooperation with the United States and Western European countries. Yugoslavia's new foreign policy, formed after 1955, was based on remaining outside the traditional Cold War military and political blocs. This policy oriented the country toward the newly independent nations of Asia and Africa. Yugoslav experts viewed these regions not only as political partners but also as future economic partners. However, the further development of Yugoslavia's economic relations with Non-Aligned countries revealed that Yugoslav experts had several misconceptions and misunderstandings about these regions. Many of their plans for Yugoslavia's economy were overly optimistic, as the country was not well-prepared to engage with the institutions and markets of African and Asian nations. The rising political relations between two Non-Aligned nations, Yugoslavia and Indonesia, and the strong rapport between their leaders, Tito and Sukarno, required economic confirmation and strengthening. A key component of this was foreign trade between Belgrade and Jakarta, including the “Triglav” trade arrangement. The initiative for this arrangement emerged in the second half of the

1950s, with the contract finally signed in 1961. The agreement involved the export of Yugoslav cotton fabrics to Indonesia, with Indonesian payments made in raw American cotton exports to Yugoslavia, as well as in British pounds or U.S. dollars. Yugoslav institutions saw this trade exchange as an opportunity for the country's industry to export its products abroad, while also importing much-needed inputs and securing finances for new investments and loan repayments. The "Triglav" arrangement, however, highlighted the problems faced by Yugoslav government institutions and export-import companies in managing cooperation with Indonesia. Further analysis leads to the conclusion that political motives played a key role in the arrangement, rather than purely economic considerations. The analysis of the "Triglav" arrangement and the subsequent conclusions underscores the importance of this study for understanding Yugoslavia's diplomatic and economic relations with Non-Aligned countries in the 1960s and beyond.